

19.11.2024

VN/17679/2024-YM-25

Yhteenveto hallituksen esitysluonnoksesta laiksi Ystävyden puistosta annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta

1. Johdanto

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi Ystävyden puistosta annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta oli lausuntokierroksella 23.9.2024–1.11.2024.

Esityksessä mahdollistettaisiin Ystävyden puiston Kuhmossa sijaitsevan luontokeskus Petolan sekä tutkimuskeskuksen toiminnan päättäminen ja kiinteistön luovuttaminen Metsähallituksen Luontopalvelujen hallinnasta kustannussäästöjen saavuttamiseksi. Lisäksi ajantasaistettaisiin Ystävyden puiston perustamistarkoitus.

Lausuntoa hallituksen esityksen luonnoksesta pyydettiin maa- ja metsätalousministeriöltä, opetus- ja kulttuuriministeriöltä, puolustusministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, Metsähallitukselta, Museovirastolta, Luonnonvarakeskukselta, Ilmatieteen laitokselta, Geologian tutkimuskeskukselta, Suomen ympäristökeskukselta, Rajavartiolaitokselta, Puolustusvoimilta, Kainuun liitolta, Kainuun ELY-keskukselta, Kuhmon kaupungilta, Suomussalmen kunnalta, Aalto yliopistolta, Helsingin yliopistolta, Itä-Suomen yliopistolta, Lapin yliopistolta, Tampereen yliopistolta, Turun yliopistolta, Åbo Akademiilta, Suomen riistakeskukselta, Kuhmo-seuralta, Suomen luonnonsuojeluliitolta, Luonto-Liitto ry:ltä, Suomen latu ry:ltä ja Idän Taiga ry:ltä.

Ehdotuksesta annettiin yhteensä 10 lausuntoa. Lausunnon antoivat Metsähallitus, Museovirasto, Kainuun ELY-keskus, Suomen ympäristökeskus Syke, Kainuun liitto, Kuhmon kaupunki, Suomen riistakeskus Kainuu, Suomen luonnonsuojeluliitto ry sekä kaksi yksityishenkilöä. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö, puolustusministeriö, valtiovarainministeriö, Rajavartiolaitos ja Geologian tutkimuskeskus ilmoittivat, että niillä ei ole ehdotuksesta lausuttavaa.

2. Lausuntojen sisältö

2.1. Maakuntaliitot, kunnat, kaupungit

Kainuun liitto

Kainuun liitto vastustaa lain muuttamista. Kainuun liitto ei yhdy esityksen arvioon kompensatioiden toteutumisesta velvoitteita suurempana, koska metsämaan suojelupäätös jäisi lakimuutoksesta huolimatta voimaan. Liiton mukaan lakiluonnos huomioi korostetusti maan hallituksen tavoitteet julkisen talouden tasapainottamisesta sekä Metsähallituksen Luontopalveluiden tarpeet kustannussäästöihin.

Liiton mukaan lakiluonnoksen käsittelyn yhteydessä on syytä huomioida, että aluetalouden kannalta Metsähallituksen toiminnalla on kokonaisvaltaisesti valtavan suuri merkitys juuri Kuhmossa. Vaikka Petolan luontokeskuksen ja Ystävyden puiston tutkimuskeskuksen lopettaminen yksittäisinä päätöksinä katsottaisiin taloudellisilta vaikutuksiltaan vähäisiksi, alueellisesti kyse on Metsähallituksen toiminnasta ja sen sosiaalisesta hyväksyttävyydestä kokonaisuutena.

Kainuun liitto katsoo, että lakiluonnoksessa ei arvioida vaikutuksia Metsähallituksen toimintaan ja valtion luonnonsuojelupäätöksiä kohtaan. Kainuun liitto ilmaisee vakavan huolensa siitä, että lain muuttamisella olisi todennäköisesti haitallisia vaikutuksia alueella Metsähallituksen toiminnalle sekä mahdollisille luonnonsuojelupäätöksille jatkossa.

Kainuun liitto pitää lakiluonnosta erittäin haitallisena myös maakunnan TKI-toiminnan vaikuttavuudelle. Lakiluonnoksessa arvioidaan, ettei Ystävyyden puiston tutkimuskeskuksen lakkauttaminen Kuhmossa ole vaikutuksiltaan merkittävä. Kainuussa jokaisella maakuntaan sijoitetulla tutkimuslaitoksella ja tutkijalla on kuitenkin korvaamattoman tärkeä merkitys, jotta maakunnan TKI-toiminta pystyy kehittämään maan hallituksen tavoitteen mukaisesti.

Kainuun liiton mukaan myös Luonnonvarakeskus (LUKE) on tehnyt päätöksiä toimitilojensa ja toimintojensa karsimisesta Kainuussa. Näiden lakkautusten kumulatiiviset vaikutukset ovat erittäin haitallisia Kainuun innovaatiokyvykkyydelle ja TKI-toiminnalle. Kainuun liitto viittaa lausunnossaan hallitusohjelman mukaiseen Itäisen Suomen kehittämissuunnitelmaan ja katsoo lakiluonnoksen olevan hallituksen omien tavoitteiden ja EU:n tahtotilan vastainen sekä vaikeuttavan Suomen ja EU:n kokonaisturvallisuuden kannalta tärkeää itärajan alueiden elinvoimaisuuden vahvistamista.

Kainuun liitto ymmärtää ja tukee sitä, että tutkimusyhteistyö muun yhteistyön ohella on Venäjän kanssa jäädytetty. Kainuun liiton mukaan valtion rakenteellinen vetäytyminen samoilta alueilta kaksinkertaistaa Venäjä-yhteyksien päättymisen negatiiviset taloudelliset vaikutukset. Kainuun liiton mukaan Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on vahva perustelu sille, että lainmukaisia kompensatioita jatketaan nimenomaan itärajalla sijaitsevassa Kuhmossa.

Kainuun liitto ei kannata lakiluonnosta. Mikäli se kuitenkin etenisi hallituksen esitykseksi, Kainuun liitto edellyttää, että Kuhmon kaupungille suoritetaan korvaavat kompensatiot. Kompensatiot tulisi valmistella yhteistyössä paikallisten edustajien kanssa.

Kuhmon kaupunki

Kuhmon kaupunki vastustaa Ystävyyden puistosta annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamista. Kuhmon kaupunki ei hyväksy luontokeskus Petolan ja Ystävyyden puiston tutkimuskeskuksen lakkauttamista.

Kuhmon kaupunki kritisoi tapaa, jolla Metsähallituksen Luontopalveluiden säästöjä tavoitellaan. Säästöjen tavoittelussa olisi tullut huomioida itärajan tilanne, jossa alueen kunnat ovat jo kohdanneet taloudellisia menetyksiä matkailu- ja palvelusektorilla Venäjän aloitettua hyökkäyssodan Ukrainassa. Vallitsevassa tilanteessa Kuhmolle on tulossa ”tuplarangaistus”, kun samaan aikaan Metsähallituksen Luontopalveluiden tavoitteena on luontokeskus Petolan lakkauttaminen säästösyistä.

Kuhmon kaupunki muistuttaa, että alkuperäisen kompensaation toteuttajiksi ei ole määritelty Ympäristöministeriötä tai Metsähallituksen Luontopalveluja. Kompensaation rahoittajiin kuuluu myös Metsähallituksen Metsätalous Oy.

Kuhmon kaupungin mukaan jo hallituksen esityksen pääasiallisen sisällön kuvailun kohdalla on ristiriita. Ympäristöministeriön syyskuun alkupuolella pitämässä yleisötilaisuudessa Metsähallituksen luontopalvelut vakuutti, että luontokeskus Petolan toiminta ei lakkaa, vaan se muuttuu. Hallituksen esityksessä mainitaan suoraan, että ”esityksen tavoitteena on mahdollistaa Ystävyyden puiston Kuhmossa sijaitsevan luontokeskus Petolan sekä tutkimuskeskuksen toiminnan päättäminen ja kiinteistöjen luovuttaminen.”

Kuhmon kaupunki viittaa lausunnossaan esityksen perusteluissa mainittuun luontokeskuksen vähäiseen kysyntään. Kuhmon kaupungin mukaan ei ole ihme, että ilmeisesti tarkoituksella supistamalla Petolan aukiolo minimiin, on saatu tilastollinen kävijämäärä pieneksi.

Ystävyiden puiston lakiesitystä valmisteltaessa 1989–1990 Kuhmon kaupungin myönteisen suhtautumisen ehtona oli, että puiston perustamisesta aiheutuvat työpaikkamenetykset tulevat täysimääräisesti korvatuiksi. Luontokeskus Petolan toiminta on osa kompensatiotoimenpiteitä. Kuhmon kaupunki tuo lausunnossaan esille Ystävyiden puiston perustamisen arvioidut hakkuu- ja työpaikkavähennykset alueella (hakkuusuunnitteen pienennys arviolta noin 12 800 m³, yhteensä noin 10 työpaikan vähennys).

Kuhmon kaupunki edellytti tuolloin, että kaupunkiin perustetaan Ystävyiden puiston opastus- ja tutkimuskeskus kompensatiiona. Kuhmolle luvattiin ja toteutettiin kompensatio, mikä nyt on loppumassa. Kompensaation tulee toteutua jatkossakin, mikäli Petolan ja Ystävyidenpuiston tutkimuskeskuksen toiminnot loppuvat ja ao. työpaikkoja ja sen aluetaloudellisia vaikutuksia ei enää ole.

Kuhmon kaupunki huomauttaa, että vastaavien uusien luonnonsuojelualuiden perustaminen kuntiin saattaa vaikeutua, mikäli Kuhmolle annettu lupaus kompensatiosta lakkaa. Kuhmon kaupunki pitää tärkeänä, että Metsähallituksen Kainuussa sijaitsevien kansallispuistojen, virkistys- ja retkeilyalueiden tiedot ovat helposti saatavilla ja ajan tasalla, jotta ne palvelevat alueen matkailijoita ja retkeilijöitä.

Kuhmon kaupunki toteaa, että Metsähallituksella on tänäkin päivänä iso aluetaloudellisuusvaikutus Kuhmossa. Valtion maiden pinta-ala noin 250 000 ha ja Metsähallituksen hakkuiden laskennallinen kantoraha-arvo vuonna 2022 oli runsaat 13 M€. Kuhmon kaupungin mukaan voidaan siis ajatella, että kuhmolaiset menettävät valtion kassaan vuosittain runsaat 13 M€:n verrattuna tilanteeseen, jossa metsäala olisi kuhmolaisten omistuksessa.

Lisäksi voidaan katsoa, etteivät kompensatiot ole toteutuneet vuoden 2002 jälkeen riittävällä tavalla: Kuhmon kaupungille ei ole esitetty tästä mitään vakuuttavaa dokumenttia tai konkreettista laskelmaa. Kompensaation osana ollut Lentuan opastusrakennus on myyty, ja Suomen ympäristökeskuksen työpaikkoja on lakkautettu. Lisäksi Maariansärkän opastuspaikka on jäänyt kokonaan tekemättä.

Kuhmon kaupungin mukaan Ystävyiden puiston suojeleminen pienentää Kuhmon alueen vuotuista hakkuusuunnitetta arviolta noin 15 000 m³, jonka kantoraha-arvo olisi noin 550 000 €. Jos hakkuumäärien pienentyminen suhteutetaan vastaavan suuruiseen yksityisen metsänomistajan tulomenetykseen, niin metsänuudistuskustannusten ja muiden menojen jälkeen nettotulomenetyksessä olisi arviolta noin 400 000 € vuodessa. Tuo suuruusluokka vastaa alkuperäistä 10 työpaikan kompensatiota.

Yllä mainitut lakikirjaukset ovat tulkittavissa siten, että niin kauan kuin Ystävyiden puiston suojeleminen on voimassa, on myös kompensatiota toteutettava. Mikäli Metsähallitus luopuu opastus- ja tutkimuskeskuksen toimintojen ylläpitämisestä, Kuhmon kaupunki esittää kompensatiiona, että Metsähallituksen vuosituloksesta vastaava, 400 000 euron summa tuloutetaan käytettäväksi Kuhmon alueen luontomatkailun kehittämiseen vuosittain. Tuloutus voidaan kanavoida maakunnan liiton kautta. Kuhmon kaupunki siis hyväksyy Petolan lakkauttamisen siinä tapauksessa, että Metsähallituksen vuosituloksesta vastaava, 400 000 euron summa tuloutetaan käytettäväksi Kuhmon alueen luontomatkailun kehittämiseen vuosittain.

2.2. Virastot, laitokset, viranomaiset

Kainuun ELY-keskus

Kainuun ELY-keskus pitää Ystävyyden puiston perustamistarkoituksen muuttamista nykytilaa vastaavaksi tarkoituksenmukaisena. ELY-keskus toteaa Ystävyyden puiston alueiden olevan osa Natura 2000 -verkostoa ja niiden luontoarvojen seurannan olevan jatkuvaa. ELY-keskuksen näkemyksen mukaan olisi tärkeää, että tutkimustoiminta ja luontoarvojen seuranta jatkuisi ja tutkimuskeskuksessa työskentelevien Suomen ympäristökeskuksen tutkijoiden työpanos säilyisi alueella. ELY-keskuksen mukaan olisi lisäksi tärkeää turvata Tönölänniemessä sijaitsevan yöperhosseurantapisteen jatkuminen.

Metsähallitus

Metsähallituksen mukaan esitys on kannatettava ja myös Metsähallituksen tavoitteiden mukainen.

Museovirasto

Museovirastolla ei ole huomautettavaa pykälämuutosehdotuksiin. Tärkeänä muun muassa kokonaisturvallisuuden ja henkisen kriisinkestävyysnäkökulmasta pidetään kuitenkin itäisen Suomen alueiden ja kuntien kehittämistä ja vahvistamista mahdollisimman monissa eri yhteyksissä.

Luontokeskus Petolasta, puiston tutkimuskeskuksesta, majoitusrakennuksesta ja Metsähallituksen toimistotiloista ei ainakaan toistaiseksi ole käytettävissä inventointitietoja. Näiden luovuttamiselle ei ole tiedossa lakiin perustuvia esteitä, mutta Metsähallituksen tulee kyseisten rakennusten mahdollista myyntiä valmistellessaan pyytää niistä erillinen lausunto Museovirastolta.

Suomen riistakeskus Kainuu

Suomen riistakeskus Kainuulla ei ole huomautettavaa lakiluonnoksen 1 §:ää koskien.

Lakiluonnoksen 6 §:ää koskien riistakeskus viittaa ehdotuksen perusteluihin, joiden mukaan Ystävyyden puiston kompensatiot ovat vuoden 2012 selvityksen mukaan olleet suuremmat kuin veloitteet. Riistakeskuksen mukaan väite tuntuu erikoiselta siitä näkökulmasta, että metsätaloustyössä metsät tuottavat työtä ja toimeentuloa pitkälle tulevaisuuteen.

Riistakeskuksen tietojen mukaan paikallisella tasolla erityisesti Kuhmossa on aiheuttanut ihmetystä se, että aikoinaan sovittuja asioita muutetaan jälkikäteen. Riistakeskus esittää, että voimassa olevan lain 6 § pidetään ennallaan tai laaditaan uusi ehdotus uudella kompensatiomenettelyllä.

Riistakeskus toteaa, että tämän lakihankkeen kaltainen toiminta voi vaikeuttaa jatkossa uusien luonnonsuojelualueiden perustamista Kainuussa.

Suomen ympäristökeskus Syke

Ehdotus on Suomen ympäristökeskus Sykelle tärkeä ja erittäin kannatettava, koska Syke vastaa puiston tutkimuskeskuksen toiminnasta. Syken mukaan Ystävyyden puiston tutkimuskeskuksen toiminta on tätä nykyä vähäistä, ja tutkimusyhteistyö Venäjän kanssa on kokonaan keskeytynyt Venäjän aloitettua hyökkäyssodan Ukrainassa vuonna 2022.

Sykellä ei ole tarvetta vuokrata tiloja tutkimuskeskuksen toimintaa varten. Kuhmon toimitiloista luopuminen antaa Suomen ympäristökeskukselle mahdollisuuden noin 55.000 euron vuosittaiseen säästöön ja on yhtenä

sopeutustoimena sisällytetty Sykelle asetettuun valtionhallinnon tuottavuusohjelman mukaiseen suunnitelmaan vuosille 2025–2027.

Syken mukaan tiloissa työskentelee vain kaksi Syken työntekijää. Ehdotettu lakimuutos vaikuttaa näiden henkilöiden toimipaikkaan, joka on tarkoitus siirtää johonkin toiseen olemassa olevaan Syken toimipaikkaan. Työt jatkuisivat heillä edelleen toisesta toimipaikasta käsin. Syken tutkimustoiminta ei ole riippuvainen Ystävyyden puistossa sijaitsevan tutkimuskeskuksen rakennuksesta, ja tutkimustoiminta on edelleen mahdollista muulla tavoin järjestettynä.

Suomen ympäristökeskus toteaa loppuyhteenvetona, että lakimuutos on erittäin kannatettava.

2.3. Järjestöt, yhdistykset, seurat

Suomen luonnonsuojeluliitto ry

Luonnonsuojeluliitto pitää Metsähallituksen Luontopalveluihin kohdistuneita leikkauksia valitettavina. Luonnonsuojeluliitto katsoo, että opastuskeskukset kannustavat ja madaltavat luontoon lähtemisen kynnystä ja ovat tärkeässä roolissa luontotiedon jakajina.

Petolan opastuskeskus on keskittynyt toiminnassaan erityisesti suurpetoihin. Luonnonsuojeluliiton mukaan suurpetotietoisuuden lisäämiselle on jatkossakin tarvetta esimerkiksi konfliktien välttämiseksi ja opastuskeskuksen toiminnan loputtua työtä olisi tarpeen jatkaa muilla tavoin. Olisi hyvä, jos opastuskeskuksen tilat myytäisiin luontomatkailukäyttöön.

Suomen luonnonsuojeluliitto toteaa, että kaiken tutkimustoiminnan lopettaminen alueella olisi lyhytnäköistä.

2.4. Muut tahot

Yksityishenkilö 1

Lausuja pitää ehdotusta kannatettavana. Lisäksi lausuja esittää lausunnossa näkemyksensä Ahvenanmaan konsulaattia koskien.

Yksityishenkilö 2

Lausujan mukaan valtio ei voi tehdä esitetyn mukaista lakimuutosta ilman, että se rikkoo Ystävyyden puiston perustamiseen liittyvän kompensatiopäätöksen. Lausujan mukaan kyse on ns. sosiaalisesta toimiluvasta. Tilanne, jossa valtion taholta suunnitellaan samaan aikaan mahdollisia lisäsuojelutoimia, on kompensatioperiaatteen romuttamiselle erityisen huono.

Lausujan mukaan valtion talouden säästöpäätökseksi esitetty lakimuutos ja sen mahdollistamat toimintojen lakkauttamiset ei ole toimiva ottaen huomioon kompensatioehto. Lausujan mukaan valtio ei voi saada taloudellisia säästöjä, kun lähdetään periaatteesta pitää voimassa poliittisesti aikanaan hyväksytyt kompensatiomekanismit. Lausujan mielestä on perusteltua hylätä valmistelussa oleva lakiesitys tässä muodossa ja tehdä kattava ja läpinäkyvä selvitys kompensatiomallin toimivuudesta ja siihen liittyneistä rahoituksista.

Lausuja katsoo, että lakiehdotuksen tavoittelemien toimintojen lakkautusten merkitystä on tarkasteltava Itäisen Suomen ohjelman tavoitteiden ja raja-alueen kehittämisen geopoliittisen merkityksen näkökulmasta.

Lausujan mukaan on perusteltua peruuttaa po. lakkautushankkeet ja siirtää kokonaisuuteen liittyvien asioiden ratkaiseminen valtioneuvoston asettaman Itäisen Suomen ohjelman valmistelutyössä käsiteltäväksi ja ratkaistavaksi. Uusi ratkaisumalli kompensaaatorahoituksen puitteissa voi mahdollistaa huomattavasti vaikuttavampaa toimintaa.

Lausuja katsoo, että kompensaaatorahoitus on kanavoitava uudella tavalla: monipuolistamalla ja joustavoittamalla rahoituksen käyttöä. Opastuskeskuksen kävijämäärien laskua selittää lausujan mukaan keskuksen aukioloaikojen supistaminen ja se, että opastuskeskuksen toiminnan sisältöä ei ole kehitetty. Lausujan mukaan Luontopalvelut on viime vuosina myös heikentänyt Kuhmon infraa (Lentuan opastusrakennuksen myynti, Maariansärkän opastuspaikan toteuttamatta jättäminen, reitistön korjausvelka).

Lausuja listaa lausunnossaan mahdollisia ratkaisuja ja kehittämisvaihtoehtoja. Lausujan mukaan niiden selvittämiseen tarvitaan aikalisä ja aitoa yhteistyötä ja kumppanuutta valtion, Kainuun ja Kuhmon kesken. Lausuja ehdottaa esimerkiksi, että Kuhmon kaupungin lausunnon mukaisesti jatkossa Ystävyiden puiston kompensaaatorahoituksen käyttötarkoitus määritellään uudelleen ja kohdennetaan aluekehittämistyyppisenä rahoituksena Kainuun liiton kautta ja että tutkimustoiminnalle määritellään vastuutaho ja johtaja, joka kompensaaatorahoituksella toteuttaisi tutkimustoimintaa puistoaluetta laajemmin ja kansainvälisesti. Tutkimusvastuun siirtäminen Kainuun ELY-keskukselle olisi lausujan mielestä tarkoituksenmukainen ratkaisuvaihtoehto.

Lausuja toivoo lakiehdotuksen hylkäämistä lausunnolla olevassa muodossa, Ystävyiden puiston kompensaaatiokokonaisuuden uudelleen rakentamista osana Itäisen Suomen ohjelmatyötä ja uuden rahoitusmallin toteuttamista pysyvänä, korvamerkittynä aluekehitysrahoituksena Kainuun liiton kautta.